

مقایسه زبان سومری با زبان ترکی
برای کنگره علمی بودروم تحت عنوان "اتروسکها، برهه ای از تاریخ"
27.05.2007

نویسنده متن سخنرانی: سومرشناس مشهور ترک "خانم دکترمعزز علمیه چیغ"
ترجمه به فارسی: ب. گری

نسخه اصلی: <http://www.yenidenergenekon.com/651-sumer-dili-ve-turk-dili-karsilastirmasi>

سومریان حدود 6000 سال پیش به بخش جنوبی مزوپوتامیا وارد شده، بین رودهای دجله و فرات ساکن شدند و در آنجا تمدن بزرگی را برقرار کرده، حد اقل 2000 سال موجودیت خود را حفظ نمودند. برجسته ترین و مهمترین مشخصه تمدن آنان این بوده است که توانستند خطی مناسب زبانشان ایجاد کرده، مدارس تاسیس نمایند و این خط را با نوشتن بر روی الواح گلی تا آن درجه تکامل دادند که توانستند تمامی خواسته های خود را به رشته تحریر درآورند.

این خط، که به خط میخی مشهور است، هم از سوی اقوام همدموره سومریان و هم از سوی اقوامی که بعدها در صحنه تاریخ پیدا شدند جهت نوشتن به زبانهای خودشان بکار برده شد. از سالهای 1800 میلادی گشایش راز این نوشته و همچنین زبان سومری از سوی دانشمندان آغاز شد. با کشف کتیبه های آسوربانیپال در نینوا در سال 1855 گشایش رمز این نوشته و نیز زبان آسوری آغاز شد. در بین سطور برخی از متونی که به زبان آسوری خوانده شده بود، سطوری نیز به چشم می خورد که به زبان دیگری نوشته شده بود. راولینسون که نخستین بار موفق به گشودن رمز خط میخی شده بود، این تر را پیش کشید که، سطور فوق به زبان اسکیتی ویا تورانی بوده، این خط نیز توسط آنان ایجاد شده است. در سال 1869 "یولی اوپرت" این زبان را سومری نامید و نیز این ایده را پیش کشید که این زبان با زبانهای ترکی، فینی و مجاری خویشاوند میباشد. در سال 1874 نیز "ف. لنونارمنت" این زبان را در ردیف زبانهای اورال-آلتای قرار داد. اما "جوزف هالئوی" در مخالفت با نظریه فوق، براین فکر پافشاری کرد که، آن یکی از زبانهای اکدهای سامی میباشد که برای آماج ویژه ای بکار برده اند. دیگرانی نیز به این مخالفت وی پیوستند، که 50 سال دوام آورد. در دوره بعدی بر روی اسناد فراوانی که در کاوشهای باستانشناسی در بین النهرین بدست آمد، کارهای بسیار بزرگ و جدی صورت گرفت، نوشتن لغت نامه ها و دستور زبان های سومری آغاز گشت. همگی محققینی که بر روی این آثار کار کردند، دانشمندان اروپایی بودند. آنان زبان ترکی را نمی دانستند. لغتنامه اتیمولوژیک(ریشه شناسی) زبان ترکی نیز در اختیارشان نبود.

باز هم دانشمندانی چون "فریتس هوممل" 1، "دیاکونوف"، "ایزاکر آندره یاس" 2، "ایره نه اسکندری" 3، با تشبیه زبان سومری به زبانهای فین، قفقاز و اویغوری، کلمات فراوانی از زبانهای سومری و ترکی را مقابله کردند. دانشمندانی چون "آ. فالکنشتاین" 4، "هارتموت شموکل" و "س. ن. کرامر" 5 بدون احساس احتیاج به کار وسیع، زبان سومری را همسان زبان ترکی دانستند. کرامر در اغلب نوشته های خود این مسئله را تکرار نموده است. او وقتی که ترجمه ترکی کتابش تحت عنوان "تاریخ از سومر آغاز می شود" را، که من دو ماه قبل از وفاتش ترجمه کرده بودم و از سوی "مؤسسه تاریخ ترک" چاپ شده بود بدستش گرفت، در تاریخ بیستم یولی 1990 خطاب به من چنین گفت:

"به هر حال این کتاب در رابطه با قومی است که به احتمال قوی به زبانی التصاقی همچون ترکی تکلم می کرده و 6-7 هزار سال پیش از منطقه ای از آسیای میانه به بین النهرین جنوبی کوچ کرده اند. این نظر که سومریان قومی در ارتباط با ترکان بوده است، در زمان "آتا ترک" معتبر بود. احتمال درستی چنین نظری هرگز دور از واقعیت نمی باشد".

1] Fritz Hommel, Ethnologie und Geographie des alten Orients, 1925 München , S.16-22.

2] Zakar Andereyas, "Current Antropologie", World Journal of the Science of Man, 1971 p. 212

3] Irene Iskenderi, Der Tarikia Hazereha, S.215.

4A.Falkenstein, W. Von Soden, Sumerische und Akkadisch Hymnen und Gebete, s.7

5 S.N.Kramer, Cradle of Civilization, P. 33

استاد سومرشناسی ام "بننو لاندزبرگر" نیز می گوید: "زبان سومری هم از نظر ویژگیهای زبانی، و هم ازین نظر که، زبان سرزمینهای متعدد آسیایی بوده حائز اهمیت می باشد. زبانی که با این ویژگیها هنوز هم رواج دارد، زبان ترکی میباشد." برخی محققین ترکمن نیز فکر نزدیکی زبان سومری به زبان ترکی ترکمنی را پیش می کشند. 6

مقابله زبان ترکی با سومری کار چندان آسانی نیست. اولاً امروز بعنوان قدیمترین متن ترکی، کتیبه اورخون در اختیارمان می باشد که با سنگ نوشته های سومری 4000 سال فاصله دارد. بی شک درین فاصله زمانی، زبان ترکی تغییرات زیادی را از سر گذرانده است. از سوی دیگر رمز زبان سومری از طریق زبان اکدی که زبانی کاملاً متفاوت با آن زبان و متعلق به گروه زبانی دیگری می باشد گشوده شد. در زبان اکدی حروف صدادار I, o, ö, ü و حروف صامت ç, f, g, ğ موجود نمی باشد. اشارات سومری را می توان به چند گونه خواند. مثلاً، علامتی که کلمه معینی را میرساند و از نوشتار تصویری برگردانده شده، در عین حال، در رابطه با تصویر، معانی معینی را نیز می رساند. برای نمونه: علامتی که مفهوم آسمان را می رساند، به معنی معنی خدا نیز می باشد. علاوه بر آن، شکل مذکور بصورت هجانی نیز قرانت می شود. ازین نظر میتواند در قرانت آنها اشتباهاتی نیز پیش بیاید. از طرف دیگر، هنوز یک فرهنگ لغات ریشه شناسی جامعی که نشانگر تلفظهای گوناگون لغات در زبانهای گوناگون ترکی باشد، در دسترس نیست. همینطور فرهنگ لغات ریشه شناسی زبان سومری نیز که بین سالهای 1850-3000 قبل از میلاد نوشته شده، موجود نمی باشد. بدون تردید زبان سومری نیز در آن فاصله زمانی دچار دگرگونیهای زیادی شده است. تطبیق کلمات کار ساده ای نیست.

در زبان سومری همانند زبان ترکی، کلمات دارای ریشه های ثابتی بوده، با افزودن پسوندیهای مختلف به آخرشان، کلمات جدیدی ساخته می شود. زبان سومری همچون زبان ترکی از نظر شمار افعال بسیار غنی میباشد. صداها هماهنگی دارد. تفاوت بین مذکر و مؤنث وجود ندارد. همانند ترکی بیانی کوتاه مفهوم وسیعی را می رساند. علیرغم همه این مشکلاتی که در مسئله تطابق دوزبان موجود است، در سالهای اخیر پروفیسور؛ آتاکیشی جلیل اوغلو قاسم؛ از آذربایجان، با بازخوانی علائم خط سومری، با کلمات بسیار قدیمی ترکی مورد تطبیق قرار داده است. وی مجموعه کارهایش را تحت عنوان "سومری بدون تردید یک زبان ترکی است" در یک کتاب گرد آورده است. 7

س. ن. کرامر نیز توضیح میدهد که، متون سومری هنوز بطور کامل ترجمه نشده، میتواند در آینده تغییراتی پیدا کند. روشن خیای؛ از ایران، کتاب جلد اول تحقیقاتی را که پیرامون ریشه شناسی لغات کلیه زبانهای اورال-آلتایی شروع کرده، بچاپ رساند. درین کتاب، باوجود اینکه هنوز آغاز تحقیقاتش می باشد، از بین 101 کلمه 35 کلمه سومری را به ریشه زبان ترکی پیوند داده است. 8

پروفیسور؛ عثمان ندیم تونا؛، 165 کلمه سومری را، هم از نظر معنی و هم از زاویه فونوتیکی (آواشناسی) همسانی داشته، مورد قیاس و تطابق قرار داده است. وی این تز خویش را در آمریکا، به کنگره ای که ازسوی سومرشناسان و ترک شناسان تشکیل شده بود تقدیم کرد، که بدون بحث و جدل از سوی کنگره پذیرفته شد. 9

وی مسئله فوق را، در رابطه با این حقیقت می داند که: بین سومریان و ترکان یک رابطه تاریخی وجود دارد. ترکان حد اقل 3500-4000 سال پیش در جنوب آنادولی سکونت گزیده اند. بنظر وی، زبان ترکی 5500 سال پیش یک زبان مستقلی بوده که به دو شاخه تقسیم می شد. قدمت نخستین زبان ترکی مادر، به ده هزار سال می رسد.

بیگ مراد گری که خود ترکمن میباشد، تمدن سومری را در عرصه های: آثار باستانی، سبک معماری، افسانه ها، نامهای جغرافیایی و نیز همسانیهای زبانی، با تمدن ترکمنی مقایسه کرده، همچنین 295 کلمه سومری-ترکی را که هم از نظر معنی و هم از جهت فونوتیکی همسانی داشته، مورد تطابق قرار داده است. بدین ترتیب، روابط 5000 ساله سومر- ترکمن؛ را در یک جلد کتاب عرضه کرد. 10

برخی از محققین نیز برین باورند که کلمات مشابه بین دو زبان می تواند تصادفی باشد، ممکن است ذهن انسانی در جاهای مختلف کلمات مشابهی را یافته باشد. اما برخلاف این نظریه، زبان شناس مشهور؛ م. سواده شا؛ با بهره گیری از تکنولوژی کامپیوتر، به این نتیجه رسیده است که "اگر بین دو زبان تعداد کلماتی که هم از نظر معنی و هم از جهت

6 Ödek Odekop, Sumer Hakda Kelam Ağız, 1990 Yaşlılık Jurnalı, sayı 12 s. 30

Begmyrat Gerey, 5000 yıllık Sumer- Türkmen Bağları.

7 Atakişi Celiloğlu Kasım, "Sumerce" kesin olarak Türk dilidir. İstanbul, 2001

8Roshan . Kheyavi, Historical – Comparative Dictionary of Ural – Altaic Languages, Vol:1, Iran.Karaj.

9 Osman Nedim Tuna, Sumer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi İle Türk Dilinin Yaşı Meselesi, Ankara, 1990

10 Begmyrad Gerey, 5000 Yıllık Sumer – Türkmen Bağları, IQ Kültür Sanat yayınları, 2001

فونوتیک (آواشناسی) مشابه باشند، از 100 تجاوز کند، احتمال تصادفی بودن آن یک در چند میلیون می باشد. بهمین ترتیب اگر تعداد کلمات مرکب همسان از 7 تجاوز کند، بین آن دو زبان یک پیوند تاریخی موجود میباشد." 11
عثمان ندیم تونا؛ نیز برین باور است که: "در ایده آل ترین شرایط نیز، بین زبانهای سومری و ترکی، یافتن 10 کلمه مرکب (نه کلمات ساده و ریشه، ب. گ.) که هم از نظر معنی و هم از نظر فونوتیک همسان باشد، یک در 25 میلیون می باشد." 12

از سوی دیگر برخی محققین مقایسه شکل ظاهری کلمات را درست نمیدانند، در عین حال کلماتی که مربوط به موضوع معینی باشد، باید با هم هماهنگی داشته باشند. اولجاس سلیمان؛ اولین کسیست که در سال 1975 این مسئله را مورد تحقیق و بررسی قرار داده بود. وی 60 کلمه همسان از نظر معنی و فونوتیک بین زبانهای ترکی و سومری مربوط به انسان، خدایان و طبیعت را یافته، در کتابی به زبان روسی منتشر کرده است. کتاب از سوی رژیم شوروی ممنوع شده بود، اما اکنون ترجمه ترکی آن نیز در دسترس است. 13
در سالهای اخیر مهندس ارشد؛ اونال موتلو؛ نیز به جرگه محققین این عرصه وارد شد. وی در حین بازسازی یک گنبد تاریخی به این فکر افتاد که، سازندگان نخستین گنبدها چه کسانی بوده اند؟ تحقیقات در این عرصه، وی را به سومریان هدایت می کند. با این اندیشه که، چون سومریان آغازگران همه تمدنها بودند، ریشه کلمات مربوط به این عرصه ها نیز باید ریشه در زبان آنان داشته باشد، به جستجوی فرنگ لغات سومری می پردازد. فقط در اینترنت می تواند لغت نامه سومری-انگلیسی بیابد که شامل 2500 واژه بود. در حقیقت هنوز لغت نامه ای به تمام معنی و کامل زبان سومری نوشته نشده است. گویا لغت نامه ای که تنظیم آن از سوی موزه دانشگاه فیلاولفیا آغاز شده، تا سال 2019 تمام خواهد شد. فقط کارهایی که بر اساس امکانات موجود انجام شده در دسترس می باشد. اونال موتلو با بهره گیری از امکانات موجود، کلمات سومری مربوط به 20 موضوع چون: فرهنگ و هنر، علم، سیاست، مهندسی و تجارت را پیدا می کند. همسانیهایی این کلمات را در زبانهای مختلف ترکی جستجو می کند. حتی ازین نیز فراتر رفته با زبانهای غربی و اتروسکی نیز قیاس کرده، به نتایجی می رسد که باور کردنش ساده نیست. 14
علاوه بر اینها در اسنادی که 2400 سال قبل از میلاد به خط میخی نوشته شده است، نامهای ترکی پیدا شد. این نامها متعلق به قوت ها (کوت ها) می باشد که در آن دوره وارد بین النهرین شده، 125 سال در آن سرزمین سلطنت کرده اند. این نامها را استاد سومرشناسی ام پروفیسور؛ بننو لاندزبرگر؛ ضمن تحقیقاتش در دانشکده ی ؛ د. ت. ج.؛ به همراه یک نفر ترک شناس به اثبات رساند. قوت ها در طول 125 سال حاکمیتشان 12 پادشاه داشته اند. نام چهار نفر از آنان در اسناد دوران حاکمیتشان قید شده، بقیه نیز در اسناد بعد از دوران حاکمیتشان، در لیست شاهان آمده است. از میان آنان نامهای ؛ یارلا؛ و ؛ یارلاغان؛ در کتیبه های ؛ اورخون؛ نام ؛ اینکیشی؛ نیز به صورت ؛ انکیش؛ در کتاب ؛ دده قورقوت؛ موجود میباشد.

موضوع مورد بحثمان را چنین جمع بندی می کنیم: از زمان آغاز قرانت اسناد سومری، از شباهت زبان سومری با زبانهای اورال-آلتایی سخن رفته است. سالهای بعد، کلمات سومری و ترکی که دارای معنی و فونوتیک همسانی داشته اند، باهم مقایسه شد. با کافی ندانستن این همسانیهها، مقایسه بر اساس تفکیک موضوعات مختلف ضرورت یافت. در تحقیقات بعدی این ضرورت نیز برآورده شد. در نتیجه بین زبانهای سومری و ترکی همسانیهایی بسیار عمده ای آشکار گشت. حتی دیده شد که برخی کلمات به زمان ما نیز رسیده است. دانشمندان نیز می پذیرند که ترکی زبانی بسیار استوار و دیرپا میباشد. بنا به حقایق فوق، می توانیم بگوئیم که سومری نیز یک زبان ترکی و یا شاخه ای از زبان ترکی می باشد. قدمت زبان ترکی نیز، همانگونه که پروفیسور ؛ عثمان ندیم تونا؛ در میان گذاشته، بدون تردید می توان گفت، به ده هزار سال پیش می رسد. علاوه بر آن، در کاوشهای باستانشناسی سالهای اخیر، تحقیق در نامهای جغرافیایی و افسانه ها، همسانیهها و روابط فراوانی بین سومریان و آسیای میانه، بویژه ترکمنستان پیدا شده است. می بینیم که قبل از مهاجرت سومریان به بین النهرین، دامداری و کشاورزی در ترکمنستان آغاز شده، حتی چند علامت نوشتاری (ایدنوگرام) نیز پیدا شده، که در قدیمی ترین خط تصویری سومریان موجود میباشد. 15

11 Ord.Prof.Dr. Reha Oğuz Türkan, Kızılderililer ve Türkler, Bir Tarihin Bir Dramın Hikayesi, E yayınları, 1999, 2003, s.122-123

12 Osman nedim Tuna, a.g.y.,s.38

13 Olcas Süleyman, AZ İ YA , Rusca aslından çeviren Natık Seferoğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul 1992

14 M.Ünal Mutlu, Dünya Uygarlıklarında Türk Dili, yayınlanmak üzere.

15 Begmyrar Gerey, 5000 yıllık Sumer Türkmen bağları s.7, 41, 78...

با جمع‌بندی همه این موارد، هرگز سخنی بی پایه نخواهد بود اگر بگوئیم، امکان دارد سومریان شاخه ای از اقوام ترک باشند که از آسیای میانه به بین النهرین کوچیده اند.
معزز علمیه چیغ

آشنایی مختصر با نویسنده مقاله: دکتر معزز علمیه چیغ سومرشناس مشهور ترکیه در آستانه صد سالگی (متولد 1914) میباشد. وی حدود 60 سال از عمر خود را در راه تحقیق تمدن سومری و هیتیته صرف کرده است. همانگونه که در مقاله ملاحظه کردید، پس از کسب دانش از محضر برخی سومرشناسان مشهور اروپایی، در عرصه تحقیقات نیز با آنان همکاری می کند. وی مؤلف سرشناس آثار متعددی چون: "ریشه سومری تورات، انجیل و قرآن"، "لودینگیرای سومری- سیری در تونل زمان (نخستین سند جشن بهار در تاریخ)"، "حضرت ابراهیم- بنا به متون سومری و آثار باستانی"، "سیر در تونل زمان به سوی سومر"، "گیلگامش، نخستین پادشاه قهرمان در تاریخ"، "طوفان در سومریان- ترکان در طوفان" (ریشه تاریخی طوفان نوح)...
ب. گری